

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Лъчезар Божидаров Антонов,
Югозападен университет „Неофит Рилски“

на дисертационен труд
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално
направление 3.1. „Социология, антропология и науки за култура“
на КРИСТИЯН ИВАНОВ КОВАЧЕВ, редовен докторант
към катедра „Културология“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“

на тема: „СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ОХРИД МЕЖДУ ИЗТОКА И ЗАПАДА
(XI-XIVВ.): ВЪОБРАЖЕНИЕ И ОБРАЗ“

1. Общо представяне на дисертационния труд (и автореферата)

Дисертационният труд на Кристиян Ковачев е с общ обем от 282 страници и е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, списък с използваните съкращения и приложение със снимков материал, обозначено от автора като „Албумна част“. Библиографията е релевантна на съдържанието на дисертацията и включва 388 литературни и информационни източници, от които 332 на кирилица и 56 на латиница (основно на английски език). Не съм установил наличието на заглавия, посочени в библиографията, които да не са цитирани в текста. Илюстративният материал, използван за нуждите на изследването е адекватно подбран и удачно допълващ основния текст, а източниците на отделните изображения са посочени коректно.

Дисертацията е придружена от автореферат с обем от 23 стр., в който съвсем точно и в резюмиран вид са представени основните раздели на разработката, нейните резултати и научни приноси, както и публикациите на автора по темата на изследването. Бройката на тези публикации трикратно надвишава минимално изискуемата публикационна продукция за придобиването на образователната и научна степен „доктор“ по съответното професионално направление, съгласно Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Основната цел на изследването, както и задачите, чрез които тя е реализирана са ясно и точно формулирани в автореферата, а посочената в него методология е адекватно подбрана с оглед на поставените задачи в

дисертационния труд и позволява постигането и реализирането на неговата основна цел, отнасяща се до разкриването на начина, по който *„църковното разделение между Изтока и Запада е било отразено/изобразено в иконописата на православните охридски храмове“* (стр. 5).

Научната теза, с която авторът подхожда към своето изследване е добре формулирана в автореферата, макар и твърде лаконично представена в този иначе съдържателно наситен текст. Според мен в параграфа, представящ своята основна теза и хипотеза, авторът можеше да бъде малко по-конкретен, особено що се отнася до функционалните и контекстуални специфики на самите *„послания (на църковната стенопис) към общността за преодоляване на кризисността и за разпознаване на образа на „чужденец““* (стр. 7) , които послания имат ключова роля в неговото изследване.

Изследването на Кристиян Ковачев ни предлага една прецизна картина на сложните и динамични отношения между Изтока и Запада, намиращи отражение в охридската църковна живопис в периода XI–XIV в. Основната цел на автора тук е идентифицирането, символната интерпретация и контекстуалното осмисляне на наточените с послания *„образи на разделенияето“* в тази живопис, които според автора *„могат да бъдат разгледани като свидетелство за поредния духовен конфликт, разделил Изтока и Запада в средата на XI в.“* (стр. 10). Съществените въпроси, които дисертантът повдига в своето изследване са ясно изведени още в началото на работата и те са: *„какво провокира нуждата от поява на тези образи; как се „захранват“ въображенията в различните пространства на християнския Изток и Запад; къде минава границата на колективното въображение“* (стр. 5). Тези ключови за изследването въпроси получават своите отговори в хода на изложението, като тези отговори по мое мнение са аргументирано обосновани и с реална научно-теоретична стойност, което е безспорен позитив на дисертацията. На тази база докторантът успява не само *„да проследи „взаимното докосване“ на Запада и Изтока в една спорна и конфликтна зона, към която и Папството, и Константинопол предявяват своите претенции“* (стр. 5-6), каквато е една от неговите цели, но и да очертае основните специфики на този контакт в различните фази на неговото развитие, основните мотивации, които го пораждат, крайните резултати от неговото осъществяване.

В своя труд докторантът демонстрира изключително задълбочени исторически познания по темата на своето изследване, но заедно с това и умение за интердисциплинарен прочит на историческите факти и умение за културологичен анализ на контекста, от който те са част. Тези негови умения проличават както при проследяването на пречупената през призмата на полемиката между Изтока и Запада история на Охрид, така и при идентифицирането на отражението на Великата схизма в охридската църковната живопис. Разбира се, най-отчетливо тези умения се виждат при разискването на темите за границите и „конструирането на чуждостта”, които имат ключова роля при обосновката на авторовата теза.

Добро впечатление в работата приви и изключителната прецизност, с която дисертантът описва съществуващите изследвания, имащи пряко или косвено отношение към темата на неговото изследване, както и прецизността, с която той изяснява основните понятия, с които работи (като например понятията „образ“, „фантазия”, „колективно въображение”, „колективна чувствителност” и др.). Считам че това терминологично въведение придава допълнителна яснота на представените чрез тези понятия тези, и в този смисъл приветствам решението на автора да му отдели толкова сериозно внимание в текста.

2. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем

Темата на дисертацията е актуална в контекста на съвременните опити (най-вече от страна на Ватикана) за сближаване на католицизма с православието и постигане на така бленуваната от икуменистите сплотеност на религиозните общности в глобален мащаб, както и в контекста на съвременните дебати за споделената, преплетената и общата история на балканските народи (каквито дебати например в момента се водят между Република Северна Македония и България).

3. Въпроси и препоръки

Въпросът, който бих искал да задам на докторанта се отнася до т. нар. от него „отворен културен модел“ на Охрид. На стр. 187 от дисертацията си той твърди, че Охрид се оформя като място, където Изтокът и Западът се

„докосват“, че културният модел на Охрид в периода XI-XIV в. е „отворен“, а не „затворен“. Това между впрочем е и една от основните тези, към която той се придържа в целия си текст. Едва ли обаче докторантът застъпва тезата, че Охрид е уникален в това отношение, и че подобен „отворен“ културен модел може да бъде идентифициран единствено и само там. Затова бих искал да го попитам следното: каква е причината той да не прокарва паралели с други подобни културни зони, на чиято територия е осъществен подобен допир (а не само сблъсък) между западната и източната култура, и кои са основните отличителни белези на Охрид спрямо останалите подобни нему зони в това отношение. И едно допълнение към този въпрос: дали една подобна съпоставка не би обогатила неговия анализ и не би му позволила да открие по един далеч по-категоричен начин същностните специфики на охридския културен модел, към който е насочен неговия изследователски интерес.

Бидейки дълбоко убеден в научните достойнства на предложения труд, препоръчвам на автора да подготви и публикува монография по темата на своето изследване, за да може то да достигне до повече читатели.

4. Научни приноси

Приемам като убедителни и достоверни посочените в автореферата осем научни приноси на дисертационния труд. Считам, че предоставеният ми за становище текст е оригинално научно изследване с ясно изразени приноси моменти, които докторантът е синтезирал удачно и представил коректно. Тезата, с която той завършва своя труд, и която гласи, че въпреки своите различия Запада и Изтока не могат да съществуват един без друг, че те се допълват, дори когато се конфронтират помежду (стр. 214) навярно не е чак толкова новаторска, но начинът, по който тя е обоснована и поддържана в изследването на Кристиан Ковачев е оригинален, убедителен и научно издържан.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“. Трудът е оформен и представен в необходимия академичен и технически вид. Това се отнася и за автореферата, който отразява точно и коректно основните структурни компоненти и научни

приноси на дисертационния труд. Проблематиката, на която е посветено изследването е актуална и напълно дисертабилна, а приносите на докторанта към нея са съществени. Изводите, до които той достига и в хода на изложението, и в заключението са обосновани и научно аргументирани. Имайки предвид всичко това предлагам научното жури да вземе положително решение за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Кристиян Иванов Ковачев по професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

03.06.2021
София

Член на научното жури:
Доц. д-р Лъчезар Антонов